

“Невідкладна допомога при нещасних випадках” так як надання долікарської допомоги потерпілому в багатьох випадках безпосередньо спрямоване на порятунок життя людини.

У даному випадку доцільною буде перевірка знань за допомогою тестових завдань, що являють собою конкретні ситуаційні задачі з варіантами відповідей або завдання відкритого типу. Це сприяє підвищенню інтересу студентів до вивчення дисципліни, детальнішому аналізу, а, отже, і кращому розумінню й засвоєнню матеріалу.

Таким чином, запровадження вихідного тестування студентів в умовах кредитно-модульної технології навчання відповідає вимогам даної технології, а також сприяє кращому засвоєнню знань. При формуванні засобів діагностики потрібно пропонувати для виконання студентам тестові завдання різних типів та різного рівня складності. Крім цього необхідно враховувати особливості навчальної дисципліни, враховуючи цілі й функції тестування.

Перспективи подальших досліджень даного напрямку ми бачимо у вивченні ефективності навчального процесу при використанні даного методу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блоки змістових модулів з питань безпеки життєдіяльності для освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” всіх спеціальностей. (Змістова частина ОКХ та ОПП бакалаврів.): Галузеві стандарти вищої освіти. Заплатинський В.М., Запорожець О.І., Іванова І.В., та ін. – К.: НМК з БЖД НМР МОНУ, 2006. – 15с.
2. Вища освіта та Болонський процес: Посібник/ Укладачі: Г.Є. Гребенюк, О.П. Шароватова, С.В. Усков та ін. /Заг. ред. проф. Г.Є. Гребенюка. – Харків: Принт Іздат, 2006. – 157с.
3. Вища освіта і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: 2004
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2005. – 486с.
5. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін.; За ред. З.Н. Курлянд. – К.: Знання, 2005. – 399с.
6. Телешак О.А. Використання тестів у ході викладання дисципліни “Безпека життєдіяльності”// Підвищення ефективності та якості підготовки фахівців педагогічної спрямованості: Зб. наук. пр. /За заг. ред. Г.Є. Гребенюка. – Харків: СТИЛЬ-ИЗДАТ, 2005. – С. 188-194.

УДК 371.132+392

О.М. Ткаченко

ЕТНОПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядаються значення, сутність та зміст етнопедagogічної компетентності вчителя початкових класів.

The article examines meaning, essence and contents of the etnopedagogical component of professional competence of an elementary school teacher.

Педагогічний професіоналізм передбачає високий рівень педагогічної майстерності, яка ґрунтується на професійній компетентності. Професійна компетентність відображає рівень розвитку культури суспільства та здатність педагога усвідомлювати й розв’язувати проблеми, що виникають у процесі навчання й виховання сучасних дітей, з опорою на здобутки світового педагогічного досвіду та орієнтацією на існуючі глобальні проблеми, від грамотного підходу до яких залежить соціальний прогрес і збереження цивілізації.

Сучасні екологічні проблеми, тенденції до глобалізації та поліетнізації суспільства, важливість гармонійного міжнародного співробітництва обумовлюють потребу системи освіти України в грамотних фахівцях, носіях національної культури, сприйнятої в умовах взаємодії з іншими культурами, професійна компетентність яких характеризується багатогранністю та відображає високий рівень етнопедagogічної культури.

Цей аспект професійної компетентності має особливу вагу для вчителя початкових класів, так як дозволяє йому грамотно й різнобічно впливати на свідомість та емоційну сферу дитини, формуючи у неї здатність до співробітництва, розумної і доброзичливої взаємодії, яка вимагає високого рівня загальної та емоційної культури, людяності, толерантності, розвинутого почуття власної гідності й поваги до інших людей.

Проблему визначення поняття, структури професійної компетентності педагога в рамках педагогічної майстерності вивчали І.А.Зязюн, І.Ф.Ісаєв, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос, О.В.Матвієнко, О.І.Міщенко, О.Г.Мирошник, В.А.Семиченко, В.О.Сластьонін, Н.М.Тарасевич, Є.М.Шиянов; як елемента педагогічного професіоналізму розглядали Н.В.Гузій, Н.В.Кузьміна, А.К.Маркова; як показника педагогічної культури – В.М.Гриньова, А.О.Деркач, І.І.Доброскок, В.Г.Зазикін. Особливості формування професійної компетентності та її складових у педагогічного працівника, вчителя початкових класів цікавили І.І.Бабіна, Н.В.Гавриш, Н.В.Ігнатенко, Л.Г.Карпову, О.Г.Сущенко, інших. Здобутки народної педагогіки описували етнографи, педагоги, психологи, серед яких І.С.Кон, В.А.Мосіяшенко, В.Т.Скуратівський, М.Г.Стельмахович, В.О.Сухомлинський, Є.І.Сявавко. Питання етнопедагогіки та проблему формування етнопедагогічної культури висвітлювали в своїх роботах Г.Н.Волков, В.О.Ніколаєв, С.Г.Тішуліна. Проблема визначення сутності та змісту етнопедагогічної компетентності як компонента професійної компетентності вчителя початкових класів в науковій літературі не розглядалась.

Враховуючи цінність світового народного педагогічного досвіду, особливості етнічної структури сучасної України та необхідність її врахування в організації педагогічного процесу сучасної загальноосвітньої школи, доречність і своєчасність застосування етнопедагогічного матеріалу в початковій школі, недостатню вивченість цих питань у педагогічній науці, ми вважаємо важливим розширити уявлення про педагогічну компетентність фахівця з початкової освіти (*мета статті*), визначити сутність та зміст етнопедагогічної компетентності вчителя початкових класів (*завдання статті*).

Визначення сутності та змісту етнопедагогічного аспекту професійної компетентності вчителя початкових класів передбачає звернення до структури поняття “педагогічна компетентність”, змісту етнопедагогічної культури та особливостей організації навчально-виховного процесу в початковій школі.

Педагогічна компетентність розглядається дослідниками як різновид професійної компетентності, що має декілька трактувань, пов'язаних з різними науковими підходами у вивченні поняття. Кожне трактування має своє наукове підґрунтя й дає можливість прослідкувати зміни в поглядах на складові педагогічної компетентності. Аналіз визначень педагогічної компетентності дозволяє стверджувати, що педагогічна компетентність являє собою систему наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей і утворень, яка при достатній мотивації та високому рівні професійності психічних процесів забезпечує самореалізацію, самозбереження та самовдосконалення особистості педагога в процесі професійної діяльності. Загальну готовність педагога мобілізувати у професійній діяльності власні знання, вміння, узагальнені способи виконання дій, набуті в процесі навчання, вчені називають компетенціями.

У науковій літературі розглядають різні варіанти класифікацій видів педагогічної компетентності, які виявляють її структурність, багатогранність та багатовимірність, відображають зв'язок з різними галузями науки. Так, сучасні дослідники вивчають загальнопедагогічну, професійно-правову, соціальну, психологічну, комунікативну, конфліктологічну, етичну, художню, дослідницьку та інші компетентності педагога, пов'язані з вимогами до його знань та особливостями професійної діяльності.

В.І.Лозова, Н.О.Колеснікова, Н.Ф.Тализіна підкреслюють інтегративну природу педагогічної компетентності й пояснюють це тим, що її джерелом є різні сфери культури. Причетність до різних сфер культури обумовлена соціальним характером і перспективністю діяльності педагога та передбачає його залучення до загального світу цінностей. Одним із джерел педагогічної компетентності, що забезпечує вдосконалення педагогічного

професіоналізму є етнопедагогічна культура. Опираючись на існуючі класифікації видів професійної компетентності педагога, той аспект компетентності, який відображає оволодіння педагогом етнопедагогічною культурою, ми вважаємо, можна назвати етнопедагогічною компетентністю.

Поняття “етнопедагогічна культура” В.О.Ніколаєвим визначається як “соціально-педагогічний феномен, що характеризує міру оволодіння традиційною педагогічною культурою народів, розуміння виховної сутності її цінностей, їх адекватного застосування в сучасній практиці навчання й виховання” [5: 6]. Дослідник вважає, що етнопедагогічна культура має об’єктивну та суб’єктивну сторони. Об’єктивною стороною є етнопедагогічна культура суспільства, суб’єктивною – етнопедагогічна культура особистості, яку характеризують етнопедагогічна свідомість, етнопедагогічне мислення, етнопедагогічна діяльність. До структури етнопедагогічної свідомості входять відповідні знання, стосунки, відношення, мотиви. Її вершиною є етнопедагогічна самосвідомість.

С.Г.Тішуліна, опираючись на результати вивчення етнопедагогічної культури суспільства та особистості, запропонувала власне трактування етнопедагогічної культури вчителя. Вона вважає, що до структури цього утворення входять такі компоненти: когнітивний (система знань етнічного характеру, освіченість у сфері певної дисципліни), емоційно-ціннісний (морально-етична спрямованість свідомості: потреба та інтерес до етнопедагогічної діяльності, інтеріоризація етнічних цінностей, культурна ідентифікація), діяльнісний (система етнокультурних та етнопедагогічних умінь і навичок; прагнення до етнопедагогічної самоосвіти та саморозвитку; досвід етнопедагогічної діяльності), професійно-особистісний (етнічні якості, морально-психологічна вихованість, морально-вольові якості) [6: 5].

Вивчення педагогічної культури привело науковців до висновку, що вона охоплює все різноманіття проявів педагогічної дійсності та являє собою складно ієрархізовану динамічну систему. Будучи частиною загальної культури, вона безпосередньо пов’язана з економічною, моральною, естетичною, політичною, іншими сторонами культури суспільства. Так як етнопедагогічна культура характеризує міру оволодіння традиційною педагогічною культурою народів, можна передбачити її тісний взаємозв’язок з різними сферами культури, в першу чергу, етичною, естетичною, екологічною, трудовою, фізичною тощо.

Етнопедагогічна компетентність відображає зміст народної педагогіки. Дослідники української народної педагогіки її складовими вважають родинознавство, народне дитинознавство, народну дидактику, народну виховну практику, козацьку педагогіку, народну педагогічну деонтологію. Подібні складові можна виділити в системах педагогічних поглядів різних народів світу. Відповідно, етнопедагогічна компетентність передбачає володіння педагога знаннями про погляди народів (українського та інших народів світу) на дитину, родину та особливості родинного виховання дітей; мету, завдання, принципи, правила, методи, засоби, прийоми, форми навчання і виховання підростаючих поколінь; особливості виховання патріота-лицаря та формування у дітей зорієнтованості на національне й загальнолюдське; педагогіку народного календаря та специфіку виховання засобами різних видів народного мистецтва.

Таким чином, етнопедагогічна компетентність передбачає володіння педагога системою етнопедагогічних знань, уміннями грамотно застосовувати надбання світової народної педагогіки в сучасних умовах, що дозволяє спеціалісту реалізувати гуманістичний підхід у своїй професійній діяльності та оптимально виявити власний творчий потенціал. Зміст етнопедагогічної компетентності визначається такими її структурними компонентами:

- 1) система знань з різних галузей філософії (етика, естетика), педагогіки (загальні основи педагогіки, історія педагогіки, теорія виховання, дидактика, вікова педагогіка, родинна педагогіка, народна педагогіка), психології (загальна психологія, психологія розвитку, вікова психологія, етнопсихологія), етнографії (етнографія дитинства), яка характеризується комплексністю та динамічністю;

- 2) усвідомлені ціннісні орієнтації та ідеали, соціальна зрілість, інтерес до української культури та культури інших народів, установки на професійне самовдосконалення, готовність до організації професійної діяльності з позицій етнопедагогічної культури;
- 3) інтелектуальні та практичні уміння, які дозволяють творчо застосовувати надбання світового народного педагогічного досвіду в сучасній практиці виховання дітей (аналітичні, прогностичні, проєктивні, рефлексивні, організаторські, комунікативні, прикладні);
- 4) високий рівень професійності психічних процесів (високий рівень організації професійного мислення, уваги, уяви, пам'яті, ефективна трансформація отриманої інформації у педагогічну свідомість), професійно важливі особистісні якості та утворення (відповідальність, доброзичливість, оптимістичність, толерантність, спостережливість, емпатійність, ерудованість, індивідуальний стиль тощо);
- 5) адекватна професійна самооцінка, позитивна "Я-концепція", самоусвідомлення і самовизначення на засадах загальнолюдських цінностей, спроможність створення умов для самовдосконалення, самореалізації та самозбереження, визначена професійна позиція, розвиток індивідуальності в рамках професії.

Співставлення змісту етнопедагогічної компетентності та вимог до професійної компетентності вчителя початкових класів дозволяє виділити декілька груп компетенцій, важливих для педагога цього ступеня загальноосвітньої школи:

1) пізнавальні передбачають здатність:

- виявляти закони, закономірності, принципи навчання та виховання, усвідомлювати підґрунтя для їх виникнення в різні історичні періоди, диференціювати особливості реалізації вимог різних принципів навчання та виховання в окремих народів;
- аналізувати існуючий світовий виховний досвід з метою розуміння та грамотної трактовки сучасних виховних проблем, усвідомлення їх традиційності чи новизни;
- усвідомлювати важливість самовдосконалення, готовність до організації своєї професійної діяльності з позицій етнопедагогічної культури;
- використовувати результати етнопедагогічних досліджень з метою кращого вивчення та розуміння особливостей розвитку психіки дитини 6 – 10 років, з'ясування різниці у виявленні індивідуальності дитини минулого та сьогодення;

2) методичні та організаційні передбачають:

- доречно застосування у виховному процесі знань про ціннісні орієнтації та виховні ідеали різних народів, здатність викликати в дітей молодшого шкільного віку інтерес до української культури та культури інших народів світу;
- уміння застосовувати знання про умови життя дітей у різних народів, особливості соціалізації дітей народів світу в рамках різних складових виховання;
- спроможність на основі знань традиційних народних методів і форм навчання й виховання до виявлення та відродження перспективних для сьогодення педагогічних методів і організаційних форм плекання особистості, створення на цій основі нестандартних уроків та позаурочних заходів, цікавих для сучасної дитини молодшого шкільного віку;
- здатність влучно застосовувати в навчально-виховному процесі початкової школи різні народні педагогічні засоби, в тому числі задачі, жарти, ігри, примовки, пісні, твори декоративно-ужиткового мистецтва, на цій основі залучати дітей до творчої діяльності;
- застосування знань про українські народні ігри, ігри народів світу, традиційну ігрову атрибутику, народні заклички, лічилки, мирилки в процесі навчання та виховання молодших школярів;
- здатність знаходити паралелі в святах різних народів світу, виявляти їх виховний потенціал та доречно застосовувати цей матеріал у педагогічному процесі;

- грамотне застосування надбань народної педагогіки в процесі вдосконалення в дитини розумової, моральної, естетичної, трудової, фізичної, екологічної, комунікативної, психологічної та інших видів культури, формування патріотичних почуттів, доброзичливості, толерантності, грамотної поведінки в природі та суспільстві;
- здатність висококваліфіковано організувати роботу з батьками учнів на основі знання та розуміння традицій родинного виховання у різних народів;

3) спеціальні передбачають:

- окреслення образу педагога в різних народних культурах, усвідомлення значення цієї професії для повноцінного формування особистості дитини та процвітання тієї чи іншої цивілізації; здатність пишатись своєю професією, визначити ставлення до себе як до спеціаліста;
- на основі аналізу народних поглядів на вчителя, наставника, проявів його майстерності усвідомлення важливості підвищення ерудиції, вдосконалення психічних процесів для успішної педагогічної діяльності;
- націленість на формування професійно важливих особистісних якостей та утворень: відповідальності, доброзичливості, толерантності, спостережливості, національної самосвідомості, почуття приналежності до певної нації, інтересу до рідної культури та національної культури інших народів, індивідуального стилю.

Усвідомлення наявності та важливості етнопедагогічного аспекту професійної компетентності вчителя початкових класів, постійне самовдосконалення в цьому напрямку дозволить вчителю грамотно та гнучко застосовувати свої знання на практиці, мати високий авторитет серед батьків та дітей – представників різних національностей.

Формування етнопедагогічної компетентності в майбутніх педагогів може відбуватись під час вивчення ними суспільних дисциплін, загальних основ педагогіки, історії педагогіки, дидактики, теорії виховання, методик виховної роботи, основ педагогічної майстерності, методик викладання в початковій школі, спеціальних курсів варіативної частини навчального плану. Визначення особливостей організації цього процесу являє собою перспективу подальшого вивчення проблеми. Такі підходи в підготовці спеціалістів для початкової школи дозволять підвищити рівень педагогічного професіоналізму випускників вищих навчальних педагогічних закладів, що буде відповідати вимогам праці в сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волков Г.Н. Этнопедагогика: предмет, проблемы, современные поиски // Становление этнопедагогика как отрасли педагогической науки. – Элиста, 2003. – С.22-23.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: “Либідь”, 1997. – 374 с.
3. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм: Історико-методологічні та теоретичні аспекти. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 243 с.
4. Доброскок І.І. Компетентність педагога як складова його педагогічної культури // Школа першого ступеня: теорія і практика: Зб. наук. праць. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. – С.34-39.
5. Николаев В.А. Теория и методика формирования этнопедагогической культуры учителя: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1998. – 28 с.
6. Тишулина С.Г. Организационные и дидактические условия формирования этнопедагогической культуры будущих учителей: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Мурманск, 2006. – 20 с.